Mondros ve Versay'ın 100. yılında

TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİ

Kültür, Tarih Teknoloji, Ekonomi, Şehir Planlama ve Tıp alanlarında

100 Jahre nach Moudros und Versailles

DIE DEUTSCH-TÜRKISCHEN BEZIEHUNGEN

mit besonderem Fokus auf die Bereiche Kultur, Geschichte, Technologie, Wirtschaft, Städteplanung

EDİTÖR

DR. LATİF ÇELİK

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

TÜRK TARİH KURUMU

Julius-Maximilians-UNIVERSITÄT WÜRZBURG

CamScanner ile tarandı

1918-2018

100 JAHRE NACH MOUDROS UND VERSAILLES

3. INTERNATIONALES SYMPOSIUM ZU DEN DEUTSCH-TÜRKISCHEN BEZIEHUNGEN

mit besonderem Fokus auf die Bereiche Geschichte, Kultur, Bildung, Integration, Technologie, Wirtschaft, Städteplanung, Recht und Medizin

Würzburg / Deutschland

TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİ • DEUTSCH-TÜRKISCHE BEZIEHUNGEN

1918-2018

MONDROS VE VERSAY'IN 100. YILINDA

3. ULUSLARARASI TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİ SEMPOZYUMU

Kültür, Tarih, Eğitim, Teknik, Ekonomi, Eğitim, Mimari, Mühendislik, Hukuk, Şehir Planlama, Entegrasyon, Çevre ve Tıp alanlarında

Würzburg / Deutschland

CamScanner ile tarandı

3. ULUSLARARASI
TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİ SEMPOZYUMU
3. INTERNATIONALES SYMPOSIUM
ZU DEN DEUTSCH-TÜRKISCHEN BEZIEHUNGEN

08.-11. November / Kasım 2018 - Almanya - Würzburg - Deutschland

BİLDİRİ TAM METİN KİTABI
SPEECHES AND SUMMARIES
REDEBEITRÄGE UND ZUSAMMENFASSUNGEN

EDİTÖR
Dr. Latif ÇELİK / IKG Enstitüsü Başkanı / Almanya

PROJE EDİTÖR YARDIMCISI
(Teknik, kontrol, tercüme, mizanpaj, lektorat)
Alperen ÇELİK - Almanya

EDİTÖR DANIŞMANLARI
Prof. Dr. Necmi UYANIK / Selçuk Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Özdemir KOÇAK / Selçuk Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Mehmet ALTUNKAYA / Akdeniz Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Eckhard PACHE / Julius-Maximilians-Universität / Almanya

TEKNİK DANIŞMANLAR
Hümeyra UZUNKAYA - Burak Selçuk Alp ÇELİK - Feyza Çalık-KILAR

Baskı: Selçuk Üniveritesi - Konya
Kapak Tasarım: Feride Karakaya - Würzburg
Teknik Hazırlık: Kopie Team - Würzburg
Düzeltme: Kutalmış Baykoca - Köln
Dizgi: Aysel Çelik - Würzburg

Ocak 2020

ISBN: 978-975-448-233-1

Baskı

Selçuk Üniversitesi Basımevi
Selçuk Üniversitesi Döner Sermaye İşletmesi
Güzel Sanatlar Fakültesi Basım Yayın Teknolojileri Atölyesi
Alaeddin Keykubat Yerleşkesi
42130 Selçuklu / KONYA

Sertifika No:43463

CamScanner ile tarandı

DÜZENLEYEN KURUMLAR

Julius-Maximilians-Universität - Würzburg / Almanya
Selçuk Üniversitesi - Konya / Türkiye
Akdeniz Üniversitesi - Antalya / Türkiye
IKG Enstitüsü - Würzburg / Almanya

ONUR KURULU

Prof. Dr. Alfred FORCHEL - Julius-Maximilians-Universität – Würzburg / Almanya
Prof. Dr. Refik TURAN – Türk Tarih Kurumu Başkanı – Ankara – Türkiye
Prof. Dr. Eckhardt PACHE - Julius-Maximilians-Universität – Würzburg / Almanya
Prof. Dr. Mustafa ÜNAL - Akdeniz Üniversitesi Rektörü – Antalya / Türkiye
Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN - Selçuk Üniversitesi Rektörü – Konya / Türkiye
Prof. Dr. Ramazan ÇALIK - Serik Belediye Başkanı – Antalya / Türkiye
Dr. Latif ÇELİK - IKG Enstitüsü Başkanı - Würzburg / Almanya

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Eckhardt PACHE - Julius-Maximilians-Universität, Würzburg / Almanya
Dr. Latif ÇELİK - IKG Enstitüsü Başkanı / Almanya
Prof. Dr. Özdemir KOÇAK - Selçuk Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Mehmet ALTUNKAYA - Akdeniz Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Norbert KLAES - Julius-Maximilians- Universität, Würzburg / Almanya
Prof. Dr. Necmi UYANIK - Selçuk Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Manfred POHL - Goethe Universität, Frankfurt / Almanya
Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK - Akdeniz Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Rainer KUBA - Int. Sachverständiger, Wiesbaden / Almanya
Prof. Dr. Şenol KANTARCI - Akdeniz Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Michel BOZDEMİR- INALCO National Institut / Fransa
Prof. Dr. Hüsnü ÇELİK - Başkent Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Hartmut HELLER - Friedrich-Alexander-Universität Erlangen / Almanya
Prof. Dr. Adnan KADRİÇ - Sarajevo University / Bosna-Hersek
Prof. Dr. Ahmet CİHAN - İstanbul Medeniyet Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Francis CLAUDON - Universität Wien / Avusturya
Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL - Yeditepe Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Ali ABDULLAYEV - Academy of Public Administration / Azerbaycan
Prof. Dr. Ferudun ATA - Selçuk Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Anisoara POPA - Danubius University / Romanya
Prof. Dr. Bilgin AYDIN - İstanbul Medeniyet Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Claus SCHÖNİG - Berlin Freie Universität / Almanya
Prof. Dr. Ferit DUKA - University of Tirana / Arnavutluk
Prof. Dr. Harry PAPASOTIRIOU - Pantheon University / Yunanistan
Prof. Dr. Hayati DEVELİ - İstanbul Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Orhan KOCAGÖZ - FOM HS f. Oekonomie u. Management Nürnberg / Almanya
Prof. Dr. M. Akif CEYLAN - Marmara Üniversitesi / Türkiye

Prof. Dr. Martin SCHIRMER - Fachhochschule Würzburg-Schweinfurt / Almanya
Prof. Dr. M. Akif ERDOĞRU - Ege Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Flora NACİYEVA - Bakü Slavyan Üniversitesi / Azerbaycan
Prof. Dr.M. Öcal OĞUZ - UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı / Türkiye
Prof. Dr. Süleyman ERGÜN - Julius-Maximilians-Univ., Würzburg / Almanya
Prof. Dr. Muhammet HEKİMOĞLU - Atatürk Kültür Merkezi / Türkiye
Prof. Dr. Christiane Sabine SOLTE-GRESSER - Univ. Saarbrücken / Almanya
Prof. Dr. M. Sabri KÜÇÜKAŞÇI - Topkapı Sarayı Müzesi Başkanı / Türkiye
Prof. Dr. Cemal YILDIZ, Berlin / Almanya
Prof. Dr. Muharrem TUNA - Gazi Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Heinz REINDERS - Julius-Maximilians-Universität , Würzburg / Almanya
Prof. Dr. Mustafa ÇİÇEKLER - İstanbul Medeniyet Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Numan ARUÇ - Macedonia Science and Art Academy / Makedonya
Prof. Dr. Peter HAIDER - Vienna Universal Peace Federation / Avusturya
Prof. Dr. Peter VARNAGY - University of Pecs / Macaristan
Prof. Dr. Şeref ATEŞ - Yunus Emre Enstitüsü / Türkiye
Prof. Dr. Tamara RATZ - Kodolanyi Janas Univ. of Applied Sciences / Macaristan
Prof. Dr. Thomas DREW-BEAR - University of Lyon / Fransa
Doç. Dr. Adnan ESKİKURT - İstanbul Medeniyet Üniversitesi / Türkiye
Doç. Dr. Ahmet DALKIRAN - Selçuk Üniversitesi / Türkiye
Doç. Dr. Berrin OKKA - Necmettin Erbakan Üniversitesi / Türkiye
Doç. Dr. Galina MISKINIENE - Vilnius University / Litvanya
Doç. Dr. Şafak Ünüvar - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Doç. Dr. Fatih Mehmet BERK - Necmettin Erbakan Üniversitesi / Türkiye
Doç. Dr. İsa BLUMİ - Stockholm University / İsveç
Doç. Dr. S. Gül GÜNEŞ - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Doç. Dr. Galina MISKINIENE - Vilnius University / Litvanya
Doç. Dr. Julia Haba OSCA - University of Valencia / İspanya
Doç. Dr. Rahman ADEMİ - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Carlos MARTİNEZ - MDIS Üniversitesi, Taskent / Özbekistan
Dr. Öğr. Üyesi F. İlknur Yapıcı CUMA - Selçuk Üniversitesi / Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Ünalan - Duisburg-Essen Üniv, Duisburg / Almanya
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ŞİMŞEK - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Alaattin BAŞODA - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Birsen SOLAK - Selçuk Üniversitesi / Türkiye
Dr. Yılmaz Bulut - Yunus Emre Enstitüsü, Köln / Almanya
Dr. Öğr. Üyesi Zehra ODABAŞI - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Dr. Jörg KUGLIN - Emekli Öğr. Üyesi / Almanya
Bülent BAYRAKTAR - BAW - Bayerische Akademie für Werbung und Marketing, Nürnberg / Almanya

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Eckhardt PACHE - Julius-Maximilians-Universität, Würzburg / Almanya
Prof. Dr. Hüsnü ÇELİK - Başkent Üniversitesi, Adana / Türkiye
Prof. Dr. Hartmut HELLER - Friedrich-Alexander-Univ., Erlangen / Almanya
Prof. Dr. Leyla COŞAN - Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye
Prof. Dr. Franz EGLE - Hochschule der Wirtschaft für Management / Almanya

CamScanner ile tarandı

Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ - Akdeniz Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Yıldıray ÖZBEK - Akdeniz Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Thomas DREW-BEAR - University of Lyon / Fransa
Prof. Dr. Ahmet TAŞĞIN - Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya / Türkiye
Prof. Dr. Martin SCHIRMER - Fachhochschule Würzburg-Schweinfurt / Almanya
Prof. Dr. Selma YEL - Gazi Üniversitesi, Ankara / Türkiye
Prof. Dr. Hakkı KESKİN – Emekli Öğretim Üyesi, Hamburg / Almanya
Prof. Dr. Cezmi ERASLAN - İstanbul Üniversitesi, / Türkiye
Prof. Dr. Süleyman ERGÜN - Julius-Maximilians-Univ., Würzburg / Almanya
Prof. Dr. Cemal YILDIZ, Berlin / Almanya
Prof. Dr. Beykan ÇİZEL - Akdeniz Üniversitesi, Antalya / Türkiye
Prof. Dr. Ahmet BAYANER - Akdeniz Üniversitesi, Antalya / Türkiye
Prof. Dr. Ünal ABALI - Giessen / Almanya
Prof. Dr. Yılmaz KOÇ - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Prof. Dr. Sefik Alp BAHADIR - Friedrich-Alexander-Uni., Erlangen / Almanya
Prof. Dr. Bengül ÇETİNTAŞ - Akdeniz Üniversitesi, Antalya / Türkiye
Prof. Dr. Anisoara POPA - Danubius University, Bükres / Romanya
Prof. Dr. Veysel BAŞPINAR - Ankara Üniversitesi, Ankara / Türkiye
Prof. Dr. Norbert KLAES - Julius-Maximilians-Univ., Würzburg / Almanya
Prof. Dr. Arif SARIÇOBAN - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK - Akdeniz Üniversitesi, Antalya / Türkiye
Prof. Dr. Arünes AUGUSTİNAİTİS - Kazimieras Simonavičius Univ. / Litvanya
Prof. Dr. Mehmet CANBULAT - Akdeniz Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Paul DUMONT - Strasbourg Üniversitesi / Fransa
Prof. Dr. Bayram ÜREKLİ - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Prof. Dr. Claus SCHÖNİG - Freie Universität – Berlin / Almanya
Prof. Dr. Bilal KUŞPINAR - Necmettin Erbakan Üniversites / Türkiye
Prof. Dr. Recep ŞKRİYEL - Novi Pazar Devlet Üniversitesi / Sırbistan
Prof. Dr. Birol GÜLNAR - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Prof. Dr. Francis CLAUDON - Paris / Viyana Univ. / Fransa ve Avusturya
Prof. Dr. Caner ARABACI - Necmettin Erbakan Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Eduard VLAD - U. Ovidius Constanta Üniversitesi / Romanya
Prof. Dr. Derman KÜÇÜKALTAN - İstanbul Arel Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Ferhat TURANLY - Academy of Muhaila / Ukrayna
Prof. Dr. Dilaver TENGİLİMOĞLU - Atılım Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Pierre BRUNEL - Yazar / Fransa
Prof. Dr. Ferid MUHİÇ - Saints Cyril-Methodius University Skopje / Makedonya
Prof. Dr. Ferit DUKA - University of Tirana / Arnavutluk
Prof. Dr. Füsun DİNÇER - İstanbul Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Gyoo Gun LİM - Hanyang University / Güney Kore
Prof. Dr. Mustafa ÇOLAK - Gaziosmanpasa Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Flora NACİYEVA - Bakü Slavyan Üniversitesi / Azerbaycan
Prof. Dr. Hakan Salim ÇAĞLAYAN - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Prof. Dr. Naida MAMEDKHANOVA - Bakü Slavyan Üniv. / Azerbaycan
Prof. Dr. Alaaddin AKÖZ - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Prof. Dr. Harry PAPASOTIRIOU - Pantheon University / Yunanistan
Prof. Dr. Hasan BAHAR - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Prof. Dr. Daniel-Henri PAGEAUX - Yazar / Fransa
Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ - Gazi Üniversitesi, Ankara / Türkiye

Prof. Dr. Ferit DUKA - University of Tirana / Arnavutluk
Prof. Dr. Kadircan KESKİNBORA - Bahçeşehir Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Michel BOZDEMİR- INALCO National Institut / Fransa
Prof. Dr. İbrahim BİRKAN - Atılım Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Peter HAIDER - Vienna Universal Peace Federation / Avusturya
Prof. Dr. Necmettin ALKAN - Karadeniz Teknik Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Jolanta ZABARSKAITE - Lietuviu Kalbos Institutas / Litvanya
Prof. Dr. Judith SPENCER - University of Alberta / Kanada
Prof. Dr. Kosugi YASUSHI - University of Kyoto / Japonya
Prof. Dr. Mijat JOCOVIC - University of Montenegro / Karadağ
Prof. Dr. Mahmut ATAY - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Prof. Dr. Peter VARNAGY - University of Pecs / Macaristan
Prof. Dr. Muharrem TUNA - Gazi Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Orhan KOCAGÖZ - FOM HS f. Oekonomie u. Management Nürnberg / Almanya
Prof. Dr. Tamara GURTUEVA - Yeditepe Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Nikos P. TERZİS - Aristotle University of Thessaloniki / Yunanistan
Prof. Dr. Musa YILDIZ - Ahmet Yesevi Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Numan ORUÇ - Macedonia Science and Art Academy / Makedonya
Prof. Dr. Peter VARNAGY - University of Pecs / Macaristan
Prof. Dr. Sabine SOLTE-GRESSER - Saarbrücken Universität / Almanya
Prof. Dr. Stefano TRINCHESE - Univ. G.D'Annunzio Chieti Pescara / İtalya
Prof. Dr. Mustafa DEMİRCİ - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Prof. Dr. Heinz REINDERS - Julius-Maximilians-Universität / Almanya
Prof. Dr. Yagub MAHMUDOV - Azerbaycan Millî İlimler Aka. / Azerbaycan
Prof. Dr. Andreas SCHACHNER - Alman Arkeoloji Enstitüsü / Türkiye
Prof. Dr. Yves CHEVREL - Yazar / Fransa
Prof. Dr. Mustafa GENCER - Köln / Almanya
Prof. Dr. Peter VARNAGY - University of Pecs / Macaristan
Doç. Dr. Julia Haba OSCA - University of Valencia / İspanya
Prof. Dr. Zeki USLU - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Doç. Dr. Galina MISKINIENE - Vilnius University / Litvanya
Doç. Dr. Hazel TUCKER - University of Otago / Yeni Zelanda
Doç. Dr. M. Ali HACIGÖKMEN - Selçuk Üniversitesi / Türkiye
Doç. Dr. Mehmet TEKOCAK - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Doç. Dr. Claire DESPIERRES - Université de Bourgogne / Fransa
Doç. Dr. Murat YEŞİLTAŞ - Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur / Türkiye
Doç. Dr. Oleksandr CEREDA - University of Odessa / Ukrayna
Doç. Dr. Özgür ÖZER - Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya / Türkiye
Doç. Dr. Rahman TEMİZKAN - Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir / Türkiye
Doç. Dr. Elza SEMEDLİ - Khazar University / Azerbaycan
Doç. Dr. Hossein KHOSHBATEN - Mehrban Üniversitesi / Iran
Doç. Dr. Tugay ARAT - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Doç. Dr. Yasin BİLİM - Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya / Türkiye
Doç. Dr. Petru GOLBAN - Namık Kemal Üniversitesi / Türkiye
Doç. Dr. Naile HACIZADE - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Doç. Dr. Yıldırım YILMAZ - Akdeniz Üniversitesi, Antalya / Türkiye
Doç. Dr. Atiye EMİROĞLU - Karamanoğlu Mehmet Bey Üniv., Karaman / Türkiye
Doç. Dr. Ahmet CUMA - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye

CamScanner ile tarandı

Dr. Latif ÇELİK - IKG - Kültür, Tarih ve Entegr. Enstitüsü. Başk. / Almanya
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Rezzan ÜNALP - Milli Savunma Üniversitesi / Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Levent ÜNALP - Milli Savunma Üniversitesi / Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Salih KIŞ - Selçuk Üniversitesi / Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Horst SCHÄFER-SCHUCHARDT - Würzburg Universität / Almanya
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZTÜRK - Akdeniz Üniversitesi / Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Alexander SEREDA - Odessa Mechnikov National Univ. / Ukrayna
Dr. Öğr. Üyesi Ali BAYKAN - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Carlos MARTİNEZ - MDIS Üniversitesi, Taskent / Özbekistan
Dr. Öğr. Üyesi Gamze TEMİZEL - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi F. İlknur Yapıcı CUMA - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Ulrich HAAS - Friedrich-Alexander-Univ., Nürnberg / Almanya
Dr. Öğr. Üyesi Jenya GABER, Odessa Mechnikov Univ. / Ukrayna
Dr. Öğr. Üyesi Gülçin ÖZKÖK - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Markus SCHRIJER - Akdeniz Üniversitesi, Antalya / Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Sven HADEL - Ruhr-Universität, Bochum / Almanya
Dr. Öğr. Üyesi Elif KOCAGÖZ - Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş / Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Zehra ODABAŞI - Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Jörg KUGLIN - Emekli Öğr. Üyesi, Köln / Almanya
Dr. Yılmaz BULUT - Köln / Almanya

SEKRETERYA

Dr. Öğr. Üyesi Agah Kürşat KARAUZ / Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet ERBAY / Türkiye
Arş. Gör. Hümeyra UZUNKAYA / Almanya
Arş. Gör. Osman Levent ÖZAY / Türkiye
Arş. Gör. Doğan Can AKTAN / Türkiye
Güntülü Gökçen Özge ÇELİK / Türkiye
Arş. Gör. Rıza ÖZBÖLÜK / Türkiye
Burak Selçuk Alp ÇELİK / Almanya
Arş. Gör. Malte SCHOLZ / Almanya
Arş. Gör. Feyza ÇALIK / Türkiye
Deniz ŞENER / Türkiye
Emre ŞİPİR / Almanya
Ayşe ÇALIK / Türkiye

İÇİNDEKİLER
CONTENTS

BALKAN SAVAŞLARI SIRASINDA OSMANLI DEVLETİ-ALMANYA İLİŞKİLERİ
OTTOMAN EMPIRE AND GERMANY RELATIONS DURING BALKAN WARS
Necdet HAYTA ____ 25

1915 ÇANAKKALE DENİZ MUHAREBELERİNDEN ÖNCE TÜRK-ALMAN ASKERİ İŞBİRLİĞİ VE MİRALAY CEVAT ÇOBANLI
1915 TURKISH-GERMAN MILITARY COOPERATION BEFORE THE ÇANAKKALE NAVAL WARS AND COLONEL CEVAT ÇOBANLI
Mesut AYDIN ____ 40

TÜRK VE ALMAN KAYNAKLARINA GÖRE ERNST REUTER'İN ANKARA'DA MODERN ŞEHİRCİLİK ÇALIŞMALARI
ERNST REUTER'S MODERN ADMISSION IN ANKARA
Latif ÇELİK ____ 58

TÜRK KÜLTÜRÜNDE GELENEKSEL BİR İÇECEK: KEFİR
TRADITIONAL BEVERAGE IN TURKISH CULTURE: KEFIR
Gülçin Algan ÖZKÖK ____ 86

ALMANYA-OSMANLI DEVLETİ İTTİFAKININ SEBİLÜRREŞAD ADLI OSMANLI MATBUATINA YANSIMALARI
THE REFLECTION OF GERMANY-OTTOMAN EMPIRE ALLIANCE ON THE OTTOMAN PRESS CALLED SEBİLÜRREŞAD
Mehmet Ali ÇAKMAK ____ 93

ORGAN VEYA DOKU TİCARETİ SUÇU (TCK M. 91)
TRADING OF ORGANS AND TISSUES
Mahmut KAPLAN / Fahrettin KIDIL ____ 101

CamScanner ile tarandı

TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİNDE YENİ BİR BAŞLANGIÇ: İLK BERLİN BÜYÜKELÇİSİ KEMALETTİN SAMİ PAŞA VE İKTİSADİ GÖRÜŞLERİ
A NEW BEGINNING IN TURKISH-GERMAN RELATIONS: TURKEY'S FIRST AMBASSADOR TO BERLIN KEMALETTIN SAMI PASHA AND HIS ECONOMIC VIEWS

Serap TAŞTEKİN _____ 117

TÜRK DİPLOMAT BEHİÇ ERKİN'E GÖRE DEMİR YOLLARININ I. DÜNYA SAVAŞINDAKİ ÖNEMİ
THE IMPORTANCE OF RAILWAYSIN THE WORLD WAR I ACCORDING TO TURKISH DIPLOMAT BEHİÇ ERKİN

Atiye EMİROĞLU BAYIR - Necmi UYANIK _____ 131

ALMAN DIŞ POLİTİKASINDA "TÜRKİSTAN" (II. DÜNYA SAVAŞI)
THE PLACE OF TURKESTAN IN THE FOREIGN POLICY OF GERMANY (WORLD WAR II)

Coşkun KUMRU _____ 142

SEÇİM SÜRECİNDE YAYINLANAN ANKET SONUÇLARININ SEÇMEN DAVRANIŞINA YÖNELİK ETKİLERİ
POTENTIAL EFFECTS OF SURVEY RESULTS PUBLISHED IN ELECTION PROCESS ON ATTITUDES OF ELECTORS

Orhan GÖKCE / Abdullah ŞENGÖNÜL / Alper SELÇUK _____ 151

ALMANYA'DA UYUM ENTEGRASYON ÇALIŞMALARI VE KKTC ÖRNEĞİ
ADAPTATION - INTEGRATION DEBATES IN GERMANY

Yurdagül ATUN _____ 160

DEĞİŞEN YÖNETİM ANLAYIŞINDA MÜLKİ İDARE AMİRLERİNİN KONUMU VE ROLÜ *"POSITION AND ROLE OF LOCAL AUTHORITIES IN CHANGING MENTALITY OF MANAGEMENT"*

Gülise GÖKCE / Orhan GÖKCE / Selim ÇAPAR _____ 169

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÇALIŞMALARI
TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE STUDIES

Arif SARIÇOBAN _____ 178

KÜLTÜREL MİRAS VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİMİN ÖNEMİ
THE IMPORTANCE OF CULTURAL HERITAGE AND INTERCULTURAL COMMUNICATION

Gülay SARIÇOBAN _____ 194

TÜRKİYE'DE GENÇLERİN SİYASETE İLGİSİ VE KATILIMI
POLITICAL INTEREST AND PARTICIPATION OF YOUTH IN TURKEY

Orhan GÖKCE / Gülise GÖKCE / Bülend ÖZOĞLU _____ 198

NEO-LİBERAL DEVLET ANLAYIŞI: TEMELLERİ VE GELECEĞİ
NEO-LIBERAL MENTALITY OF STATE: GROUNDS AND FUTURE

Gülise GÖKCE / Orhan GÖKCE _____ 212

OSMANLI HUKUKUNDA HATALI TIBBİ MÜDAHALELER VE HUKUKİ SORUMLULUK
INCORRECT MEDICAL INTERVENTIONS IN OTTOMAN LAW AND LEGAL RESPONSIBILITY

Yılmaz YURTSEVEN _____ 223

GEÇMİŞTEN BUGÜNE TÜRK-ALMAN BİLİMSEL VE KÜLTÜREL İŞBİRLİĞİ
TURKISH-GERMAN SCIENTIFIC AND CULTURAL COOPERATION FROM PAST TO PRESENT

Hayati AKTAŞ _____ 235

I. DÜNYA SAVAŞI'NDA ALMAN, TÜRK, AVUSTURYA-MACARİSTAN DAYANIŞMASI: GALİÇYA CEPHESİ
THE SOLIDARITY OF GERMAN, TURKISH, AUSTRO-HUNGARIAN IN THE FIRST WORLD WAR: GALICIA FRONT

Selma YEL _____ 240

CamScanner ile tarandı

OSMANLI HUKUKUNDA HATALI TIBBİ MÜDAHALELER VE HUKUKİ SORUMLULUK

Yılmaz YURTSEVEN[329]

Giriş

Teorik olarak İ slam Hukuku temellerine oturmakla birlikte, İ slam hukukunun özgün ve oldukça kapsamlı bir uygulamasını oluşturan Osmanlı Hukukunda tıbbi sorumluluk önemli bir konu başlığı olarak dikkat çekmektedir. Tıbbi müdahaleye ilişkin temel kurallar İ slam hukukunun erken dönemlerinde gelişmeye başlamıştır. Söz konusu müdahaleden doğacak sorumluluğun esasları ve sonuçları temel kaynaklar olan Kitap, Sünnet ve içtihatlarla belirlenmiştir. İ slam hukukunun klasik kaynakları dışında Osmanlı uygulaması, ortaya çıkan hukuki sorunlara olması gereken hukuk ekseninden bakarak çözümler üretmeye çalışmıştır. Tıbbi müdahaleye ilişkin sorunların başlıcasını hatalı tıbbi müdahale (malpraktis) oluşturmaktadır. Tıbbi müdahaleye ilişkin genel kuralların yetersiz kaldığı sorunlara kalıcı çözümler doktrin ve yargı tarafından geliştirilmiştir. Hasta hakları, hekimin uyması gereken kurallar ve taşıması gereken şartlar net olarak kurumsallaşmıştır. Bununla birlikte hatalı müdahale ve sorumluluk hususunda gerek doktriner gerek yargısal anlamda ciddi gelişmeler yaşanmıştır. Osmanlı mahkeme kayıtlarından elde edilen bulgular, hatalı tıbbi müdahaleye. hukuki sorunlar ve sorumluluğa ilişkin önemli ipuçları vermektedir.

I. TIBBİ MÜDAHALE NEDİR?

Hasta ile hekim arasında gelişen bir tıbbi ilişki olarak tıbbi müdahale, hekimin hastasına yönelik olarak tedavi etmek amacıyla gerçekleştirdiği eylem ve işlemlerdir[330]. Günümüzde tıbbi teknolojinin gelişimi, hastaya müdahale teknikleri alanında çarpıcı bir gelişme de sağlamaktadır. Geçmişte yalnızca hastalıktan kurtulma amacıyla gerçekleşen tıbbi müdahalenin alanı gittikçe genişlemektedir. Doku ve organ nakillerinden kök hücre uygulamalarına, güzellik ve estetik kaygılardan bilimsel araştırma amacıyla yapılan gönüllü çalışmalara kadar pek çok tıbbi yöntem gelişmektedir.

Sözlük anlamı itibariyle iyileştirme, çeşitli yöntemlerle hastalığı ortadan kaldırma ve sağaltma gibi anlamlara gelen tedavi kavramı[331], hastalıkları önleme ve onlardan korunma önlemlerini, teşhis (semptom) ve hasta bakımını da içine alan bir dizi müdahaleyi ifade etmektedir. Bu çerçevede tedavi, hastalığın iyileştirilmesi ya da en azından etkilerinin hafifletilmesi amacını da taşır. Dolayısıyla halk sağlığı uygulamaları, önleyici uygulamalar, fiziki muayene, aşılama, hastalığın teşhisi için gerçekleştirilen her türlü tahlil ve tarama yöntemleri, cerrahi operasyonlar ve psikolojik rehabilitasyonlar gibi her türlü uygulama tıbbi müdahalenin kapsama alanı içinde sayılır.

---

[329] Dr. Öğretim Üyesi, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Tarihi Anabilim Dalı, Antalya-TÜRKİYE

[330] AYAN, Mehmet, Tıbbi Müdahalelerden Doğan Hukuki sorumluluk, Ankara, 1991, s. 5; AŞÇIOĞLU, Çetin, Doktorların Hukuki Ve Cezai Sorumluluğu, Ankara 1982, s. 17; ZORLU, Süleyman Emre, Osmanlı Tıp Hukuku, Ankara, 2017, s. 8; TÜRKMEN, Ali, Hasta ve Hekim Hukuku, Ankara, 2013, s. 40; KAYA, Ali, "*İslam Hukukuna Göre Hekimin Tıbbî Müdahaleden Doğan Hukukî ve Cezâî Sorumluluğu*", İslami Araştırmalar Dergisi, Cilt 17, Sayı 4, Ankara, 2004, s. 295.

[331] Türk Dil Kurumu Sanal Sözlük Uygulaması, 26.10.2018.

CamScanner ile tarandı

Yukarıda da ifade edildiği gibi, günümüzde tıbbi uygulamalar yalnızca hastalıkların tedavisi amacıyla yapılmamaktadır. Örneğin, estetik kaygılarla gerçekleştirilen müdahaleler tedavi amacı taşımayan uygulamalardır. Yine tüp bebek ve klonlama gibi bilimsel uygulamalar ve ötenazi gibi müdahaleler de tedavi amacı taşımamaktadır. Ancak söz konusu uygulamalar tedavi amacı taşıyor olmasa dahi, gerçekleştirildiklerinde hukuki sorumluluk doğuran eylemlerdir.

Bu açıklamalara bağlı olarak hukuki sorumluluk kapsamında tıbbi müdahale kişilerin bedensel, fiziksel ve ruhsal açıdan ortaya çıkan rahatsızlıklarını teşhis etmek (tanılamak), hastaya tanıya uygun tedavi yöntemlerini uygulayarak rahatsızlığı tedavi etmek, kesin tedavi olmanın mümkün olmadığı hallerde hastanın şikayetlerini azaltmak ya da acılarını hafifletmek ve hastalık öncesinde önleyici önlemler almak amacıyla yetkili sağlık personeli tarafından gerçekleştirilen her türlü müdahaleyi ifade etmektedir[332].

II. HATALI TIBBÎ MÜDAHALE (MALPRAKTİS) NEDİR?

Malpraktis; doktor, hastane ve diğer sağlık çalışanlarının yanlış sağlık uygulamalarıdır. Kısaca, halk arasındaki deyimiyle doktor hatasıdır. Malpraktis (Malpractice) "bilgisizlik, deneyimsizlik ya da ilgisizlik nedeni ile bir hastanın zarar görmesi, hekimliğin kötü uygulanmasıdır" (Türk Tabipleri Birliği Hekimlik Meslek Etiği Kuralları, md.13). Dünya Tabipler Birliğine göre de, malpraktis "hekimin tedavi sırasında standart, güncel uygulamayı yapmaması, beceri eksikliği veya hastaya tedavisini vermemesiyle oluşan hasardır"[333].

Hatalı tıbbî müdahale konusunda İslam-Osmanlı Hukuku da benzer bir tanımlama getirmiştir: Hekimin bilgisizliği, yetersizliği, tecrübesizliği ya da ihmali sebebiyle tıbbî müdahalede bulunduğu hastanın zarar görmesidir. Kuşkusuz tıbbî müdahale sonucunda hastanın kesin olarak iyileşmesi gibi bir koşul aranamaz. Ancak, sağlık çalışanı tıbbî müdahalede bulunabilmek için bazı koşul ve nitelikleri taşıyor olmalıdır.

III. İSLAM-OSMANLI HUKUKUNA UYGUN BİR TIBBİ MÜDAHALE İÇİN ÖNGÖRÜLEN ŞARTLAR

Tüm hukuk sistemlerinde olduğu gibi, İslam hukuku temellerine oturan Osmanlı Hukukunda da tıbbi müdahalede bulunabilmek için bazı şartlar aranır. Dolayısıyla Roma Hukukunun erken dönemlerine atfedilen "iyileştiren her zaman haklıdır" tezi gerek modern hukuk sistemleri gerek İslam-Osmanlı Hukukunda kabul görmemektedir[334]. Tıbbi müdahale için gerekli görülen koşulların eksikliği, özel hukuk çerçevesinde kişi haklarını ihlal oluştururken, ceza hukukunda yapılan müdahalenin sonucuna göre kasten yaralama ve ölüm söz konusu ise kasten öldürme suçu olarak öngörülmektedir. Dolayısıyla, tıbbi müdahalede bulunacak kişi ya da kişiler açısından gerçekleştirilecek müdahaleden doğacak hukuki ve cezai sorumluluğun ortadan kalkabilmesi, söz konusu koşullara uygun olarak yerine getirilmiş bir müdahale ile mümkün olacaktır

[332] YENERER ÇAKMUT, Özlem, Tıbbi Müdahaleye Rızanın Ceza Hukuku Açısından İncelenmesi, İstanbul 2003, s. 24; ZORLU, s. 9.
[333] TURLA, Ahmet/ŞİRİN KARAARSLAN Emine/KÖPRÜLÜ Hülya, *"Tıbbi Uygulama Hataları (Malpraktis)"*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi, 7 (3), Samsun 2006, s. 225.
[334] TAG, Brigitte, *"Tıp Ceza Hukukunda Özerklik, Rıza ve Etik"* (Çev. Yener Ünver), YÜHFD, 2. Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu Özel Sayısı, C. 3, S. 2, İstanbul 2006, s. 194; HAKERİ, Hakan, Tıp Hukuku, Ankara, 2012, s. 253; ZORLU, s. 24.

İslam-Osmanlı hukukunda hukuka uygun bir tıbbi müdahale için aranacak koşullar şunlardır[335]:

-Tıbbi müdahale, tıp biliminin gerektirdiği bilgi, donanım ve deneyime sahip yetkili bir sağlık personeli tarafından gerçekleştirilmeli,

-Tıbbi müdahaleyi gerçekleştirecek sağlık personeli tedavi amacı ve kastıyla hareket etmeli,

-Tıbbi müdahalenin tıp biliminin tanıdığı verilere göre gerekli ve bu verilere uygun bir biçimde gerçekleştirilerek, fahiş hata içermemesi,

-Tıbbi müdahale öncesinde hastanın veya hasta yakınlarının ya da gerekiyorsa yasal temsilcisinin veya mahkemenin izin ve onayının alınması gerekir.

Bu koşulların varlığı, İslam-Osmanlı ceza hukukunda suçun unsurlarından biri sayılan "hukuka aykırılık" unsuru bakımından önemlidir. Zira tıbbi müdahalede bulunan kişinin yukarıdaki şartları taşıyor olduğu halde gerçekleştirdiği müdahale sonucunda hasta zarar görmüşse, müdahalede bulunan sağlık personelinin cezai sorumluluğu ortadan kalkacaktır. Bu şartları inceleyelim:

A. Tıbbi Müdahale Yetkili Sağlık Personeli Tarafından Yapılmalıdır.

İnsanoğlunun uygarlık yolunda edindiği kazanımlardan birisi de belli bir meslek ya da sanatı ifa edebilmek için özel bilgi, yeteneğe sahip olmak ve bunun için eğitim almaktır. Bu çerçevede tıbbi müdahale, tıp eğitimi almış ve tıp mesleği icra edebilmek için yetkilendirilmiş bir personel tarafından gerçekleştirilebilen bir faaliyettir[336]. Günümüz modern tıp ve hukuk terminolojisinde tıbben yetkili kimseler tıp hekimleri, hemşire, ebe, sağlık memuru gibi belli bir tıbbi eğitim almış kişilerdir. Kuşkusuz tıbbi müdahalenin en önemli süjesi hekimdir. Modern toplumda hekimin hekimlik yapabilmesi bir dizi eğitimin tamamlanması ve belli lisans ve izinlerin alınabilmesi ile mümkündür. Ancak geçmişte hekim ve yukarıda saydığımız kimi sağlık görevlilerinin dışında başka bazı kimseler de hukuken sağlık görevlisi olarak değerlendirilmiştir. Söz gelimi Osmanlı toplumunda sünnetçi, kırık ve çıkıkçı, hacamatçı, otacı, eczacı ve baytarlık gibi kimi meslek grupları gerek İslam hukuku kaynaklı, gerek örfî hükümlere bağlı olarak sağlık personeli sayılmışlar ve yaptıkları müdahaleler tıbbi müdahale olarak görülüp, hukuki ve cezai sorumlulukları kabul edilmiştir.

İslam inanç sisteminde hekimlik hayati önem taşıyan meslek gruplarından sayılarak, İslam fıkhında hekimlerin müslümanlara yönelik olarak deyim yerindeyse dini bir görevi ifa ettikleri ileri sürülmekte, hekimlik bir nispi sorumluluk (farz-ı kifayeh) olarak kabul edilmektedir. Sağlığın sürdürülebilirliği için tıp aynı zamanda dini bir gereklilik ve ihtiyaç olarak görülmüştür[337].

Tıbbi müdahalede bulunacak kimsenin yetkili bir sağlık personeli olması, İslam-Osmanlı hukukunda kaynağını bizzat Kur'an'dan alan yasal bir zorunluluktur. Sözgelimi Kur'an *"Emanetleri (işleri) ehli olanlara vermenizi emreder" (Nisa, 4/58)* ayetiyle öngördüğü bu genel hüküm tıbbi sorumluluğa da teşmil edilmiştir. Yine İslam-Osmanlı hukukunun asli kaynaklarından sayılan sünnette de bu konuya vurgu yapılmıştır. Nitekim İslam peygamberi Hz. Muhammed bir hadisinde *"Daha önce tıp eğitimi aldığı bilinmeyen*

[335] UDEH, Abdülkadir, Seküler Ceza Hukuku Kurumlarıyla Mukayeseli İslam Ceza Hukuku –Genel Hükümler- 2 (Çev. Ali Şafak), İstanbul 2012, s. 539; CİN, Halil/AKYILMAZ, Gül, Türk Hukuk Tarihi, Konya 2016, 243; AVCI, Mustafa, Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler, Konya 2010, s. 97.
[336] AYAN, s. 5.
[337] EKŞİ, Ahmet, İslam Hukukunda Tıbbi Müdahalelerden Doğan Hukuki Sorumluluk (yayımlanmamış doktora tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2010, s. 1-2.

CamScanner ile tarandı

bir kimse hekimlik yapmaya kalkışırsa verdiği zararı tazmin eder"[338] diyerek tıbbi sorumluluğun hukuki veçhesini dile getirmiştir.

Osmanlı Devleti'nde ve hukuk sisteminde hekimliğe ayrı bir önem verilmiş ve hekimin taşıması gereken nitelikler ayrıntılı olarak belirlenmiştir. İslamiyet öncesi Türk topluluklarında gördüğümüz şifacı, otacı ve cerrah gibi sağlıkla iştigal eden meslek grupları, İslamiyet'in kabulüyle ortaya çıkan Müslüman-Türk devletlerinde de devam etmiştir. İslam hukukunun kabulüyle birlikte bu yeni hukuk sisteminin öğreti ve hükümleri Karahanlı, Gazneli, Selçuklu, Timurlu, Babür ve Osmanlı gibi kurumsallaşmış büyük devlet ve medeniyetlerde gelişmesini sürdürmüştür. Elbette bu gelişmelerden tıp ve tıbbi müdahaleye ilişkin hukuki birikim de payını almıştır. Özellikle XI ve XII. Yüzyıllar Müslüman-Türk uygarlıkları için tıbbi gelişimin parlak dönemleri olmuş, eserleri ve tıbbi yöntemleri yüzyıllarca Batı toplumlarında takip edilip uygulanan İbn-i Sina, Biruni ve Farabi gibi tıp dehaları yetişmiştir. Hatta İbn-i Sina el-Kaanun fit-Tıb adlı eserinde tıbbi müdahaleden doğan sorumluluğa ilişkin bilgiler vermiştir.

Osmanlı Devleti'nde tıbbi uygulama ve müdahale ile uğraşan çeşitli meslek grupları bulunmaktaydı. Genellikle hekim, cerrah, sünnetçi, fıtıkçı, çıkıkçı, kırıkçı, tımarcı, berber, dişçi, sülükçü, hacamatçı gibi adlarla anılan bu meslek gruplarının kimi bugünkü hastanelere karşılık gelen darüşşifalarda hizmet verirken, kimileri de esnafı oldukları mesleği ifa ettikleri dükkanlarda bu hizmeti sunarlardı. Bu meslek gruplarının statü ve çalışma koşulları başta padişah kanunnameleri olmak üzere çeşitli ferman ve düzenlemelerle belirlenirdi. Ayrıca hekimler bilirkişilik (ehlivukuf) ve eczacılık gibi yükümlülüklerle de sorumlu tutulurlardı[339].

"Dükkân-ı tıbbî" adı verilen muayenehanelerinde mesleğini icra eden hekimin, söz konusu muayenehaneyi açabilmek için öncelikle Hekimbaşı'na başvurarak izin alması gerekirdi. Hekimbaşı, yapılan başvuruyu inceleyerek, ilgili hekimin gerekli koşulları sağladığına, tıbbi müdahale ve hekimlik için yeterli olduğuna karar verirse söz konusu izni verir ve hekim mesleğini icra edebilirdi[340]. Klasik dönemde hekimbaşı, Osmanlı Devleti'nin sağlık alanında en üst düzey bürokratıydı. Hekimlerin hiyerarşik üstü olup, atama ve izinlerinden sorumluydu[341].

Erken klasik dönemde hekimlik çoğu zaman darüşşifalarda usta-çırak ilişkisi şeklinde gerçekleşen bir eğitimle kazanılan bir meslekti[342]. Devletin kurumlaşmasıyla medreselerde tıbbi bilimler de okutulmaya başlanmış, hekim ve cerrahlara buralardan icazet verilmiştir. Modernleşme ve Tanzimat sürecinde "Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane"nin açılmasıyla tıp eğitimi münhasıran bu okullara bırakılmıştır[343].

Klasik dönemde yetkin olmayan kimselerin sağlık alanında faaliyette bulunmasının önüne geçilmeye çalışılmış, mesleki koşulları taşımayan ve yeterliği olmayan kimselere çeşitli yaptırımlar uygulanmıştır. Padişahların çıkardıkları kanunnamelerde konuya ilişkin önemli düzenlemelere rastlanmaktadır. Nitekim I. Selim (Yavuz Sultan Selim)'e ait bir kanunnamede *"Tabibler dahi gözlene; Bîmârhâne tabiblerine göstereler, imtihan edeler, kabul etmedikleri kimesneleri men edeler. Cerrahlar dahi gözlene; sanatlarında kâmil*

[338] İbn Mace, Tıb, 16; Ebu Davud, Diyet, 25.
[339] ZORLU, s. 37.
[340] DRAMUR, Rengin, *"Osmanlılarda Hekim ve Eczacı Gediği"*, 1. Türk Tıp Tarihi Kongresi (Bildiriler- Ayrı basım), İstanbul 1998, s. 15.
[341] ZORLU, s. 38.
[342] BAYAT, Ali Haydar, Tıp Tarihi, İzmir 2003, s. 253.
[343] Konu hakkında geniş bilgi için bkz. BERKES, Niyazi, Türkiye'de Çağdaşlaşma, İstanbul 1978, s. 227 vd.

olalar[344]" şeklinde bir hüküm yer almaktadır. Benzer hükümlere Kanuni Sultan Süleyman ve I. Ahmed kanunnamelerinde de rastlanmaktadır[345].

Tanzimat döneminde ise tıp hekimlerinin Mekteb-i Tıbbiye ya da yabancı ülkelerin tıp fakültelerinden mezun olma şartı getirilmiştir. 1850 yılında Sultan Abdülaziz'in çıkardığı bir iradeyle hekimbaşılık makamı kaldırılmış, 1870 yılında "Tababet-i Belediye İcrasına Dair Nizamname" çıkarılarak hekimliğin statüsü, hekimlik yapabilmenin koşulları ve hiyerarşisi hüküm altına alınmıştır. Söz konusu düzenleme yalnızca hekimlere ilişkin olmayıp, ebe, hemşire, sağlık memuru, sünnetçi ve eczacıları da kapsayacak düzenlemeler getirmiştir[346]. Sultan II. Mahmud döneminde hükümet sisteminin kabine (nezaret) rejimine dönüştürülmesiyle kurulan Nezaret-i Tıbbiye, bugünkü sağlık bakanlığına karşılık gelmekte olup, Tıp Mektebi/fakültesinden mezun olanlara ruhsat vermekteydi.

Tanzimat dönemiyle başlayan modernleşme sürecimizde devlet bir yandan içinde bulunduğu derin sosyo-ekonomik ve siyasi sorunlarla uğraşırken diğer yandan Avrupalı örneklerden hareketle tüm kurumlarını yenilemeye ve ıslah etmeye çalışmaktaydı. Kuşkusuz sağlık sistemi de bu yenileşmeden payını alacaktır. Zira XIX. Yüzyıl Osmanlı toplumunda sağlık sistemi acınacak haldeydi. Batı ülkelerinde pastörizasyon, aşılama, karantina uygulamaları, modern teşhis ve tedavi metodları ve yeni hijyen yöntemleriyle neredeyse kökü kazınan bir takım viral ve bulaşıcı hastalıklar, Osmanlı toplumunda kitlesel salgınlara ve ölümlere neden olmaya devam ediyordu. Henüz tedavi umudu olmayan hastalıklar için bu durum çok daha sorunluydu. Tanzimat'la birlikte özellikle modern eğitim kurumlarından biri olan Tıbbiyeyi Şahane, henüz çok az mezun vermekle birlikte hekim sayısında ciddi artışlara neden olacak ve modern tıp teknikleri ülkemizde kullanılmaya başlanacaktır. Elbette bu dönemde de kimi usulsüzlükler yaşanacak ruhsatsız ve sahte hekimler ya da ölmüş bir hekimin diplomasını kullanmaya kalkanlar ortaya çıkacaktır. Böyle sahteciliklerle şiddetle mücadele eden Nezaret, bu tip uygulamalara karışanlar hakkında hukuki ve cezai işlem yaptırmıştır. Yine yüz kızartıcı ya da ağır suç işleyen hekim ya da sağlık çalışanlarının hekimlik yapmaları ya da mesleklerini icra etmeleri yasaklanmıştır. Osmanlı arşivlerinde konuya ilişkin pek çok belgeye rastlanmaktadır. Örneğin, h. 1324/m. 1907 tarihli bir belgede, Amasya'da diplomasız olarak görev yapan Merzifonlu Mıgırdıç adlı şahsın evinde yapılan aramada edviye-i muzırra (zararlı ilaçlar) bulunduğu ve bunların posta yoluyla geldiğinin anlaşıldığından, bu tür eşyanın getirilmesine postahanelerce dikkat edilmesi ve Mıgırdıç'ın hekimlikten men edilmesinden söz edilmektedir (BOA, DH, TMIK, M, 235, 72, 23 Zilkade 1324/1907)[347].

B. Tıbbî Müdahaleyi Gerçekleştirecek Sağlık Personeli Tedavi Amacı ve Kastıyla Hareket Etmelidir

İslam-Osmanlı hukukunda hukuka uygun bir tıbbî müdahalenin ikinci koşulu, müdahalenin tedavi kastı ve amacıyla gerçekleştirilmesidir. Tıbbi uygulama tıp biliminin gerektirdiği şekilde gerçekleşmeli, müdahalede tedavi amacına hizmet etmelidir[348]. Tedaviden kasıt ise bir hastalığı önlemek ya da ortadan kaldırmak, hastanın iyileşmesini sağlamak, acılarını dindirmek, hastalık kaynaklı başka varsa yan etkileri ve başka hastalıklara yol açma risklerini yok etmek ya da en aza indirmektir[349].

[344] AKGÜNDÜZ, Ahmet, Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, *Kanunname-i Sultan Selim Han, m. 195*, C. 3, İstanbul 1990.
[345] Bkz. AKGÜNDÜZ, C. 4, s. 304 vd; C. 9, s. 329.
[346] AYDIN, Erdem, *"19. Yüzyılda Osmanlı Sağlık Teşkilatlanması"*, OTAM(Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), *Sy. 15, Ankara 2004, s. 189-190.*
[347] ZORLU, s. 70, dipnot 207.
[348] GÜRELLİ, Nevzat, *"Hukuk Açısından Cerrahi Müdahalenin Sınırları"*, İÜHFM, Doğumunun Yüzüncü Yılında Atatürk'e Armağan 1981-1982, Sy. 1-4, C. XLV-XLVII, s. 270-271.
[349] AYAN, s. 41; ZORLU, s. 71.

CamScanner ile tarandı

Hastaya müdahale eden sağlık personelinin tedavi kastı dışında bir amaçla hastaya müdahale etmesi, hastayı yaralama ya da öldürme kastıyla hareket etmesi hukuka aykırıdır. Böyle uygulamalar cezai ehliyeti ortadan kaldıran görevin ifası olarak görülmediği gibi, bir hakkın kullanılması olarak da değerlendirilemez. Ayrıca müdahale iyi niyet amacı taşır. Hekimin iyiniyeti aşan uygulamaları, bir başka deyişle tedavi amacı taşımayan müdahale hukuken korunamaz. Müdahalenin saikine göre ortaya çıkacak suç ve yaptırım değişiklik gösterir. Örneğin, mirasçı hekimin murisi olan hastaya yönelik kasti davranışı ölüm ya da yaralama ile sonuçlanmış ise hekim kasten öldürme ve yaralama suçlarından, cinsel saldırı ya da taciz saikiyle işlemişse tecavüz veya taciz, hastanın bilincini kaybetmesine yol açacak ilaç verip malını alma kastıyla müdahalede bulunulduysa hırsızlık suçundan sorumluluk doğacaktır[350]. Dolayısıyla her somut olay kendi koşullarında değerlendirilir. İslam-Osmanlı hukukunda da bu durum net olarak ortaya konmuş, tedavi kastı dışında hukuka aykırı müdahaleler suç kabul edilmiştir. Nitekim Şeyh Bedreddin *"Bir kimse uyurken kendisinden kan alınır, sonra uyur halde bırakıldığı için kan kaybından ölür ise bunu yapana kısas cezası gerektir"* şeklinde bir fetva vermiştir ki burada kısastan kasıt öldürmedir[351].

C. Tıbbi Müdahalenin Tıp Biliminin Tanıdığı Verilere Göre Gerekli ve Bu Verilere Uygun Bir Biçimde Gerçekleştirilerek, Fahiş Hata İçermemesi

Hekimin temel görevi mesleğini tıbbî teori ve pratiğe göre ve tıp biliminin gerektirdiği kurallar çerçevesinde yerine getirmektir. Bu noktada hekim, bildiği metot, tedavi yöntemi ya da tekniği bilerek ya da bilmeyerek uygulamazsa gerçekleştirdiği müdahalenin hukuki sonuçlarından sorumlu hale gelir. Mesleğin gerektirdiği dikkat ve özeni göstermeli, hastalığın tedavisine ilişkin yöntem ve teknikleri usulüne uygun olarak gerçekleştirmelidir. Bu kurallara uygun bir müdahale sonucunda ölüm, yaralanma, uzuv kaybı, organın fonksiyonunu yitirmesi söz konusu dahi sorumluluk söz konusu olmaz[352]. Ancak örneğin, cerrahi müdahale sırasında dikkatsizlik ya da ihmal nedeniyle sağlıklı organa zarar verme, diş hekiminin hasta olan diş yerine sağlıklı dişe zarar vermesi ya da tamamen çekmesi, tedavi için uygulayacağı ilacın, hastanın var olan bir başka hastalığına yan etkisiyle ölüm dahil zararlara neden olabileceğini bilmesi ve buna yönelik önlem alması gerektiği halde almadan müdahale etmesi hukuki sorumluluk doğurur.

Osmanlı Devleti'nin gerek XVI. Yüzyılın ortalarından itibaren resmî fıkhî mezhebi olan Hanefî fıkhına gerek diğer mezheplerin içtihadına göre tıp biliminin gereklerine göre, tedavi kastı ile yapılan ve herhangi bir ihmal söz konusu olmayan tıbbî müdahaleler sonucunda ortaya çıkacak zarara ilişkin sorumluluk öngörülmemiştir. Osmanlı uygulaması da bu yönde olmuştur. Bu yönde pek çok kadı kararı ve fetva bulunmaktadır[353].

Kimi araştırmacılar, Osmanlı Devleti'nde hasta ve hekim arasında düzenlenen "rıza senetleri" (aydınlatıcı onam) ile müdahalede bulunan hekimin hatalı tıbbi müdahalede (malpraktis) bulunsa bile hukuki sorumluluklarının olmadığı şeklinde değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Rıza senetleriyle hekimlerin koruma altına alındığı, hastanın sahip olduğu

[350] EKŞİ, s. 25-26; ZORLU, s. 71.
[351] ZORLU, s. 71, dipnot 211.
[352] CİN/AKYILMAZ, s. 243; AVCI, Mustafa, Türk Hukuk Tarihi, Konya 2015, s. 210; AKŞİT, Cevat, İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları (yayın yeri ve tarihi yok), s. 44; EKİNCİ, Ekrem Buğra, Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk, İstanbul 2008, s. 334.
[353] *"Cerrah olan Zeyd, Amr-ı mecruha emriyle mu'tad üzre tımar ederken, Amr bi-emrillahi Teala fevt olsa Amr'ın veresesesi caiz ki senin tımarından fevt olmuş ola deyü Zeyd'den diyet namına nesne almağa kadir olurlar mı? El-cevab: Olmazlar". ÖZCAN, Tahsin, Hukuk ve Tıp: Fetvalara Göre Osmanlı Toplumunda Hasta-Doktor İlişkileri, Osmanlılarda Sağlık (ed. Coşkun Yılmaz/Necdet Yılmaz), İstanbul 2006, C. 1, s. 340.*

hakları öne sürmekten vazgeçtiği ifade edilmiştir. Ancak İslam-Osmanlı hukukunun bu noktada ortaya koyduğu hükümler açıktır. Rıza senetleri hekimi ortaya çıkabilecek herhangi bir öngörülmez komplikasyona karşı korumaktadır. Hatalı Tıbbî müdahale (malpraktis) durumunda ise hasta ile hekim arasında rıza senedinin varlığı hekime hukuki koruma sağlamayacaktır. Rıza senetlerinde öngörülen *"hekim mutat üzre .... yapacak, ameliyat edecek, taşı çıkaracak .... vs"* ifadeler, hasta ile hekim arasında yapılan bir çeşit tedavi sözleşmesi olarak değerlendirebileceğimiz bu belgenin, hekimin tedavi ya da müdahaleyi usulüne uygun olarak yapacağını bildiren ve alınacak tadavi/müdahale ücretini belirleyen bir belge olduğu söylenebilir. Rıza senedi ile hasta herhangi bir hakkından feragat etmiş sayılamaz. Kusur oranında sorumluluk devam eder. Hastanın rızası olsa dahi malpraktis sorumluluğu ortadan kaldırılamaz. Çünkü bu sözleşme İslam-Osmanlı hukukuna göre batıldır. Sözleşme özgürlüğü İslam-Osmanlı hukukuna aykırı olacak şekilde kullanılamaz. Zira hukuk kişiyi kendisine karşı da korumaktadır[354].

D. Hastanın/Hasta Yakınlarının Tıbbi Müdahaleye ilişkin Onayının Alınması (Aydınlatılmış Onam)

İslam-Osmanlı hukuku tıbbi müdahalede bulunulacak ya da herhangi bir tedavi uygulanacak hasta/hasta yakınlarından aydınlatılmış onamın alınmasını bir zorunluluk olarak değerlendirmektedir. Aydınlatılmış onam alınmaksızın gerçekleştirilen müdahale ya da tedavi hukuka aykırı kabul edilir. Dolayısıyla hastanın rızası tedavi veya tıbbi müdahale için bir önkoşuldur[355].

İmam Şafii (ö. 204/819) ve Ahmed b. Hanbel (ö. 241/845) tıbbi müdahalenin hukuka uygun olarak gerçekleşebilmesi için hastanın rızasının alınması konusunda görüş birliği içindedirler. Ayrıca bu iki hukukçu, tıbbî müdahalede bulunacak kimselerin zımnen resmi makam iznini de almaları gerektiğini ileri sürmektedirler. Buradaki zımnî izinden kasıt, hekim olma ehliyeti taşımak, bir başka deyişle, hekim olabilmek için gerekli eğitimi almış olmak ve yetkili mercilerden gerekli ruhsat ya da lisansların alınmış olmasıdır[356].

Ancak hastaya acil müdahale gerektiren hallerde aydınlatılmış onam veya hastanın rızası aranmaz. Çünkü hastanın hayatı söz konusu olup, hekim inisiyatif almak zorunda kalmıştır. Örneğin acil müdahale gerektiren hastanın bilinci yerinde olmaması hali böyledir. Bu tür bir müdahale sonrasında ortaya çıkacak komplikasyonlar nedeniyle sağlık personeli, hastanın rızası alınmadığı gerekçesiyle sorumlu tutulamaz[357].

Tıbbî müdahale öncesinde hastanın aydınlatılmış onamının alınmasında gerek bireysel, gerek sosyal gerekse psikolojik olarak pek önemli yararlar vardır[358]:

-Öncelikle rıza ya da aydınlatılmış onamın alınması, hastanın tedavi süreci ve varsa tedavinin aşamaları hakkında bilgilendirilmesini sağladığı gibi, tedavi sürecinde ortaya çıkması muhtemel etkilere karşı hastanın hazırlıklı olmasını sağlar.

-Hekim hastayı daha iyi tanır ve anlar. Bu durum, hekimin hasta ile ilgili vereceği kararların ve uygulayacağı tedavi yöntemlerinin yerinde olmasını destekler.

-Karşılıklı tanıma ve anlaşma, tedavi sürecini hızlandırdığı gibi, gereksiz uygulamalar da engellenmiş olur.

[354] EKŞİ, s. 29 vd.; GÖKTAŞ, Hanım, *"XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Hekim Hasta İlişkileri ve Diplomasız Hekimler"*, History Studies International Journal of History, Volume 6, Issue 6, December 2014; http://www.historystudies.net/dergilist/6_6_2014 (Erişim t. 21.10.2018 , s. 106 vd.
[355] ACIDUMAN, Ahmet, *"Türk Tıp Hukuku Tarihinde Hekim-Hasta Arasında Hukuki Bir Belge: Rıza Senedi"*, 4. Sağlık Kurultayı, Ankara 2012, s. 50.
[356] EKŞİ, s. 29-30.
[357] ZORLU, s. 84.
[358] ZORLU, s. 83.

CamScanner ile tarandı

-Tıp bilimindeki gelişmeler ve yeni tedavi yöntemleri hakkında toplumun bilinçlenmesi sağlanır.

Osmanlı uygulamasında hastanın rızasının alınması hukuka uygun bir tıbbî müdahale için zorunlu bir koşul olarak görülmüştür. 1765 yılına ait Antep Şeriye mahkemesine ait bir mahkeme sicili, Osmanlı uygulamasında hasta-hekim ilişkileri ve hasta onamının alınması noktasında önemli bilgiler içermektedir:

"... Oğlumuz Mehmed'in arkasında bir illet ve şiş ortaya çıkıp deva için davalıya götürdüğümüzde, davalının (hastanın) illet yerini neşter ile delmesi ... neticesinde oğlumuz dört gün sonra vefat etti. Davalı hakkında gerekli işlem yapılsın dedi. ... Davacılar (müdahale için) izin vermediklerini söylediler. Davalıdan buna mukabil müdafaa delili soruldu. Dinlettiği şahitler, ameliyatın izinle yapıldığını, Molla Mehmed'in cerrahlıkta mahir bulunduğunu da beyan ettiler. Davanın reddine karar verildi. 15 Şaban 1178/1765"[359].

IV. İSLAM-OSMANLI HUKUKUNDA TIBBÎ MÜDAHALEDEN DOĞAN SORUMLULUK TÜRLERİ, SORUMLULUK NEDENLERİ VE SORUMLULUĞUN SONUÇLARI

A. Genel Olarak

Osmanlı Uygulamasında hekimin malpraktis nedeniyle sorumluluğu kabul edilmiş olup, bu sorumluluklar idari, cezai ve hukuki sorumluluk olarak sınıflandırılmıştır. Klasik dönemde gerek idari, gerek cezaî, gerekse hukukî sorumlulukta yetki Hekimbaşı ve kadıya aittir. Özellikle Osmanlı modernleşmesi olarak görülen Tanzimat sürecinde hekimin idarî sorumluluğu daha dikkat çekicidir (1871 tarihli Tababet-i Belediye İ crasına Dair Nizamname).

Cezai sorumluluk, yasanın suç olarak tanımladığı bir eylemin gerçekleştirilmesiyle ortaya çıkar. Modern ceza hukuku sistemlerinde olduğu gibi Osmanlı Ceza hukukunda da "kanunsuz suç ve ceza olmaz" ilkesi baştan beri geçerlidir. Bu ilke bizzat İslam hukukunun asli kaynağı Kur'an'a dayanmaktadır[360].

Osmanlı ceza hukukunda suç ve cezalar, had, kısas ve ta'zir olarak üç kısımda incelenir. Kanunilik ilkesi had ve kısasta kesin olarak söz konusudur. Ta'zir suçlarında kural olarak ilkeye uyulmakla birlikte, suça uygulanacak yaptırımların tercihi noktasında hakimin geniş bir takdir yetkisi vardır.

Tıbbî müdahale hekimi nitelik itibariyle olumlu ve olumsuz edim yükümlülüğü altına sokar. Her somut olayda tıbbî yarar ve riskler dikkatle incelenmeli ve isnat edilen eylemin kanunkoyucu tarafından belirlenen suç tiplerine uygunluğu araştırılmalıdır.

Hekimin tıbbî müdahalesi hakkın kullanılması ve görevin ifası bağlamında Osmanlı ceza hukuku açısından birer hukuka uygunluk sebebidir. Tıbbî müdahale gerekli koşulları taşıyorsa, müdahale sonucunda hasta zarar görse de hekimin sorumluluğu ortadan kalkacaktır. Acil müdahalede de görevin ifası sebebiyle hukuka uygunluk söz konusu olacaktır. Bu konuda pek çok fetva ve mahkeme kararı bulunmaktadır[361].

[359] ARDA, Berna/ACIDUMAN, Ahmet, *"Ayntab Şer'î Mahkeme Sicillerinden Örneklerle Tıp ve Hekimlik Üzerine Gözlemler"* Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2014; C. 57, Sy. 4, s. 285.

[360] *"Allah, yasakladığı şeyleri sizlere tek tek açıklamıştır", (En'am, 6/119); "Yasaklananlar dışındakiler size helal kılınmıştır" (Maide, 4/24).*

[361] *Cerrah olan Zeyd Amr-ı mecruha emriyle mu'tad üzre tımar ederken Amr-ı bi-emrillahi teala fevt olsa Amr'ın veresesi caiz ki senin tımarından fevt olmuş ola deyu Zeyd'den diyet namına nesne almağa kaadir olurlar mı? El-cevab: olmazlar"*, Çatalcalı Ali Efendi, Feteva-yı Ali Efendi, İstanbul 1312, C. 2, s. 299.

Hekimin tıbbî müdahalesi tedavi kastı dışında bir saikle gerçekleşmişse ortaya çıkacak cezai sorumluluğun gerektirdiği yaptırım, saiki oluşturan fiile göre değerlendirilir. Hekim öldürme saikiyle hareket etmişse kasten öldürme ya da öldürmeye teşebbüs (kasta benzer insan öldürme) cinsel saldırı niyetinde ise tecavüz, malî bir saikle hareket etmişse dolandırıcılık ya da gasp suçu oluşacak ve yaptırıma bu fiillere yönelik olarak karar verilecektir[362].

Osmanlı mahkeme kayıtları ve diğer idari arşiv belgelerinde, hekimin ya da diğer sağlık personelinin malpraktis nedeniyle çarptırıldığı diyet yaptırımı yanında, ta'ziren hapis, meslekten men, görev unvanının geri alınması, rütbe tenzili veya varsa devlet nişanının iadesi gibi yaptırımlar görülmektedir[363].

Osmanlı klasik döneminde sağlık hizmetleri vakıflar eliyle yürütülmekteydi. Bunların yanında kendi muayenehanelerinde ya da merkezlerinde ücret karşılığı sağlık hizmeti veren özel teşebbüs ve hekimler de bulunmaktaydı. Vakıflar eliyle yürütülen sağlık hizmetleri yoksul halka ücretsiz olarak sunulur, giderler vakıfça karşılanırdı. Vakıfların sunduğu sağlık hizmeti kamu hizmeti niteliğinde sayılırdı. Buradan alınan sağlık hizmeti sonucunda hasta zarar gördüyse sorumluluk öncelikle ilgili vakfın (dolayısıyla kamunun) sorumluluğu olarak değerlendirilirdi. Ancak ilgili vakfın sorumlu sağlık hekimine rücu hakkı saklıdır. Tanzimat döneminde vakıf eliyle yürütülen hastaneler yanında devlet modern hastane ve sağlık kurumları açmaya başlamış, tıbbî müdahaleden doğan sorumluluk öncelikle kamuya yönlendirilmiştir. Rücu kuralları aynen geçerli olmuştur.

B. Hekim ile Hasta Arasındaki İlişkinin Hukuki Niteliği

Hekim hatalı tıbbî müdahalede bulunmuş ve bu müdahale sonucunda hasta zarar görmüşse, hekimin verdiği zararı tazmin etme yükümlüğü ortaya çıkar. Hukuki sorumluluk olarak hekimin sorumluluğu sözleşmenin ihlalinden, haksız fiilden veya vekâletsiz iş görmeden kaynaklanabilir[364]. Hekim ile hasta arasındaki ilişki bir sözleşmeden kaynaklanabildiği gibi herhangi bir sözleşmeye dayalı da olmayabilir.

Hekim-hasta ilişkisi bir sözleşmeye dayanıyorsa, bu sözleşmenin niteliği uygulanacak hükümlerin belirlenmesi açısından önem taşır. İslam-Osmanlı hukukunda sözleşmenin türüne ilişkin farklı görüşler mevcuttur. Birinci görüş, bu sözleşmenin sui generis bir sözleşme olduğu yönündedir. Bu görüşe göre, tedavi sözleşmesi iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. Sözleşmenin konusu yardım etme, tedavi, güven ve özenden oluşmaktadır. Sözleşmenin tarafları eşit güç ve yetenekte olmayıp, hasta zayıf tarafı ifade eder. Buna karşılık hekim bilgili, uzman, güçlü ve otoriterdir. Hasta korumasız ve aydınlatılmaya muhtaçtır. Ayrıca hekim hastanın bir takım sırlarına da vakıf olabileceği için, başka hiçbir sözleşme türünde bulunmayan sonuç ve durumların ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu sebeplerle tedavi sözleşmesini hizmet veya eser sözleşmesi gibi akit türlerine dahil etmek uygun değildir[365].

Tedavi sözleşmesini belirli sözleşme tiplerine bağlayan görüşler de bulunmaktadır. Müdahalenin şekline göre tedavi sözleşmesi emanet, eser (istisna), vekalet, cuâle[366] ve hizmet (icare-i ademi) sözleşmeleri şeklinde düzenlenebilir. Osmanlı uygulamasında tedavi sözleşmesine niteliği uygun düştüğü ölçüde iş sözleşmesi (icare-i ademi) hükümleri

[362] ZORLU, s. 218.

[363] 1309/1887 yılına ait bir mahkeme sicilinde hastasına yanlış ilaç vererek ölümüne sebep olan doktor Konstantin Kondopolos, meslekten men edildiği gibi, altı ay hapis cezasına çarptırılmış, ilave olarak kendisine verilen nişan ve madalyalar da geri alınmıştır. BOA, MKT, DH, 1887 13 1309 R 5 1; naklen, ZORLU, s. 220, dipnot 708.

[364] AYAN, s. 49.

[365] AYAN, s. 51; ZORLU, s. 237; EKŞİ, s. 121; KAYA, s. 300-301.

[366] Yapılacak belirli bir iş karşılığında ücret veya ödül vaad etmeye cuâle denir. EKŞİ, s. 134.

CamScanner ile tarandı

uygulanmıştır. Osmanlı hukukunda icare-i ademi şöyle tanımlanmaktadır: Süre açıklanması veya yapılacak işin miktarının keyfiyetinin tayin edilmesi şartıyla belli bir hizmeti ifa veya herhangi bir iş ya da sanatı icra gayesi ile insanları belli bir bedel karşılığında çalıştırmaktır[367].

Sözleşmenin tarafları dar anlamda hasta ve hekimdir. Ancak sağlık hizmeti bir hastane ya da sağlık kuruluşundan alınıyor, hekim de burada ücret karşılığı mesleğini ifa ediyor ise hekimin yerini ilgili kurum alır. Diğer taraf ise hasta ya da hastanın yasal temsilcisidir.

Bu sözleşmede tarafların karşılıklı borç ve yükümlülükleri bulunur. Tedavi sözleşmesinde hekimin borçları genel olarak işini özenle yapma, teşhis koyma, uygun tedaviyi belirleyip seçme, hastayı/yakınlarını aydınlatma, sır saklama, sadakat ve verdiği zararı tazmin etme şeklinde sıralanabilir. Hastanın ya da hastanın yasal temsilcisinin borçları ise verilen hizmet karşılığı ücret ödeme ve hekimin tavsiye ve talimatlarına uyup, işbirliği yapmaktır[368].

C. Hekimin Sorumluluğu

Tıbbî müdahale bir sözleşme çerçevesinde gerçekleşmiş ve bundan bir zarar ortaya çıkmış olabilir. Sözleşmeden kaynaklana sorumluluğun bazı unsurları bulunmaktadır. Bunlar sözleşmenin ihlali, kusur, zarar ve illiyet bağıdır. Sözleşmeye aykırı davranan hekimin kusuru kast ve ihmal şeklinde ortaya çıkabilir. Modern hukuk sistemlerinde olduğu gibi İslam-Osmanlı hukukunda da sözleşme serbestliği ilkesi bulunmaktadır. Ancak sorumsuzluk anlaşması ile borçlunun sorumluluğunu tamamen ya da ölçüsüz derecede ortadan kaldıran sözleşmeler geçersiz sayılmıştır. Buna paralel olarak Tıbbî müdahale sonucunda hekimin hiçbir biçimde sorumlu tutulamayacağına ilişkin sözleşmeler de batıl sayılmıştır. Ayrıca iyileşme garantisi verme veya hekim ortaya çıkabilecek tüm olumsuz komplikasyonlardan sorumlu tutulacağına yönelik sözleşmeler de geçersizdir[369].

Hekimin tıbbî müdahalesi bir sözleşmeye dayanmıyor ise bu durumda sorumluluk vekaletsiz iş görme veya haksız fiil sorumluluğu şeklinde ortaya çıkar. Haksız fiilde yine hukuka aykırılık, kusur, zarar ve illiyet bağı aranır.

Osmanlı hukukunda hatalı tıbbî müdahale nedeniyle hastanın zarar görmesi sonucunda hekimin sorumluluğuna ilişkin bir takım yaptırımlar uygulanmıştır. Bunlar maddi ve manevi tazminat şeklinde iki kısma ayrılabilir. Ancak maddi tazminatın İslam-Osmanlı hukukunda bazı farklı uygulamaları söz konusudur. Terminolojik olarak hukuki ve cezai sorumluluk oluşturan somut eylemin türüne göre farklı maddi tazminatları söz konusu olup bunlar diyet, erş, hükümet'ül adl ve gurre olarak sıralanır.

İslam-Osmanlı hukukunda hekimin tıbbî müdahalede kasti davranmasıyla bir haksız fiilin ortaya çıkması sonucunda hasta hayatını kaybeder ise burada hekimin hem hukuki hem cezai sorumluluğu söz konusu olacaktır. Hekimin fiili kasten insan öldürme suçunun unsurlarını içeriyor ise hekime uygulanacak ceza kısastır. Ancak maktul/maktule yakınları suçlu/hekimi affederse yaptırım, nitelik olarak maddi tazminat olarak kabul edilen diyete dönüşür. Diyet miktarında değişiklik olmaz. Buradaki diyetin üst sınırını hakim takdir etmekle birlikte alt sınır, fiilin taksirle (İslam hukukunda hataya benzer ve tesebbüben insan öldürme) işlenmesi durumundaki diyetin üst sınırından aşağı olamaz. Klasik İslam hukukçuları söz konusu alt sınırı 2000 koyun veya 100 deve ya da onların maddi karşılığı olarak belirlemişlerdir.

[367] CİN/AKGÜNDÜZ, C. 2, s. 233.
[368] Geniş bilgi için bkz, ZORLU, s. 255 vd.
[369] ZORLU, s. 90, 219-221, 234-235.

Ancak burada önemli nokta hekimin tıbbî müdahale sırasında kast saikiyle hareket ettiğinin tespit edilebilmesindeki zorluktur. Bu yüzden hekimin sorumluluğu daha çok taksirle ölüme sebebiyet şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu durumda cezaî sorumluluk diyete dönüşür.

Hekimin müdahalesi hastada yaralanmaya neden olduysa ölümde sözü edilen tespit güçlüğü burada da ortaya çıkmaktadır. Hekimin kasıtla hareket ederek müdahale sonucunda hastanın yaralanması durumunda, eğer kast ispat edilebilirse uygulanacak ceza yine kısas olacaktır. Ancak Durumun ispatı şüphe içeriyorsa yine maddi tazminat türleri olan diyet, erş[370] ve hükümetü'l-adl[371]'e hükmedilir.

Hekimin tıbbî müdahalesi sonucunda uygulanan tazminat türlerinden bir diğeri de "gurre tazminatı"dır. Bu tazminat hamile bir kadının müessir fiil sonucunda bebeğini düşürmesi sonucunda hükmedilen bir yaptırımdır. Hekimin kasten, hata ile ya da ihmaliyle hamile kadına yönelik uyguladığı tıbbî müdahale sonucunda cenin düşerse hekim için gurre tazminatına hükmedilir. Bu tazminatın miktarı Osmanlı Devleti'nin resmi mezhebi olan Hanefî mezhebi tarafından 500 dirhem gümüş olarak öngörülmüştür.

SONUÇ

İslam hukukunun özgün bir uygulamasını içeren Osmanlı hukuku tıp ve sağlık hukuku alanında önemli düzenlemeler öngörmüş ve bu düzenlemeler uygulamaya da yansımıştır. Klasik dönemden başlayarak hasta-hekim ilişkileri dikkate alınmış, bu ilişkinin hukuki zemini oluşturulmaya çalışılmıştır. Osmanlı hukuku hatalı tıbbî uygulamalar konusunda modern hukuk sistemlerinden pek de geri kalır bir görüntü çizmemektedir. Aksine; çağdaşlarıyla karşılaştırıldığında oldukça geniş bir hukuki birikimin varlığı göz ardı edilemez. Henüz suç ve cezaların kişiselliği ilkesinin bilinmediği bir dünyada tıbbî sorumluluğun hukuki çerçevesini ortaya koyabilmiş bir hukuk sistemi söz konusudur. Temelini İslam hukuku oluşturmakla birlikte Osmanlı hukuku kamusal bir hizmet olan sağlık hizmetinde, verilen hizmetten kaynaklanan hukuki sorunları çözebilecek bir hukuki yeteneğe sahip olmuştur.

KAYNAKÇA

ACIDUMAN, Ahmet, *"Türk Tıp Hukuku Tarihinde Hekim-Hasta Arasında Hukuki Bir Belge: Rıza Senedi"*, 4. Sağlık Kurultayı, Ankara 2012, s. 39-53.
AKGÜNDÜZ, Ahmet, Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, C. 3, İstanbul 1990.
AKŞİT, Cevat, İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları (yayın yeri ve tarihi yok).
ARDA, Berna/ACIDUMAN, Ahmet, "Ayntab Şer'î Mahkeme Sicillerinden Örneklerle Tıp ve Hekimlik Üzerine Gözlemler" Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2014; C. 57, Sy. 4, s. 283-287.
AŞÇIOĞLU, Çetin, Doktorların Hukuki ve Cezai Sorumluluğu, Ankara 1982.
AVCI, Mustafa, Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler, Konya 2010.

[370] Bu diyet türünde tazminat miktarı bizzat kanunkoyucu (Kur'an, Sünnet, İcma)tarafından belirlenmiştir. Bu diyet hayati fonksiyon ifa eden organlara, duyu organlarına yönelik ve insana sakat bırakacak şekilde gerçekleştirilen yaralama fiillerine uygulanmaktadır.
[371] Yine bir çeşit erş olan bu diyet türünün miktarı mahkeme tarafından takdir edilir. Hayati tehlike oluşturmayan ve herhangi bir organ ve duyu kaybına yol açmayan yaralama fiillerinde hükmedilen diyettir.

CamScanner ile tarandı

AVCI, Mustafa, Türk Hukuk Tarihi, Konya 2015.
AYAN, Mehmet, Tıbbi Müdahalelerden Doğan Hukuki sorumluluk, Ankara, 1991.
AYDIN, Erdem, "19. Yüzyılda Osmanlı Sağlık Teşkilatlanması", OTAM(Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), Sy. 15, Ankara 2004, s. 185-207.
BAYAT, Ali Haydar, Tıp Tarihi, İzmir 2003.
BERKES, Niyazi, Türkiye'de Çağdaşlaşma, İstanbul 1978.
CİN, Halil/AKYILMAZ, Gül, Türk Hukuk Tarihi, Konya 2016.
Çatalcalı Ali Efendi, Feteva-yı Ali Efendi, C. 2, İstanbul 1312.
DRAMUR, Rengin, *"Osmanlılarda Hekim ve Eczacı Gediği"*, 1. Türk Tıp Tarihi Kongresi (Bildiriler – Ayrı Basım), İstanbul 1998.
EKİNCİ, Ekrem Buğra, Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk, İstanbul 2008.
EKŞİ, Ahmet, İ slam Hukukunda Tıbbi Müdahalelerden Doğan Hukuki Sorumluluk (yayımlanmamış doktora tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2010.
GÖKTAŞ, Hanım, "XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Hekim Hasta İ lişkileri ve Diplomasız Hekimler", History Studies International Journal of History, Volume 6, Issue 6, December 2014; http://www.historystudies.net/dergilist/6_6_2014 (Erişim t. 21.10.2018
GÜRELLİ, Nevzat, "Hukuk Açısından Cerrahi Müdahalenin Sınırları", İ ÜHFM, Doğumunun Yüzüncü Yılında Atatürk'e Armağan 1981-1982, Sy. 1-4, C. XLV-XLVII, s. 267-275.
HAKERİ, Hakan, Tıp Hukuku, Ankara, 2012.
KAYA, Ali, *"İslam Hukukuna Göre Hekimin Tıbbî Müdahaleden Doğan Hukukî ve Cezâî Sorumluluğu"*, İslami Araştırmalar Dergisi, Cilt 17, Sayı 4, Ankara, 2004, s. 295-307.
ÖZCAN, Tahsin, *"Hukuk ve Tıp: Fetvalara Göre Osmanlı Toplumunda Hasta-Doktor İlişkileri"*, Osmanlılarda Sağlık (ed. Coşkun Yılmaz/Necdet Yılmaz), C. 1,, İstanbul 2006, s. 334-342.
TAG, Brigitte, "Tıp Ceza Hukukunda Özerklik, Rıza ve Etik" (Çev. Yener Ünver), YÜHFD, 2. Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu Özel Sayısı, C. 3, S. 2, İstanbul 2006.
TURLA, Ahmet/ŞİRİN KARAARSLAN Emine/KÖPRÜLÜ Hülya,
"Tıbbi Uygulama Hataları (Malpraktis)", Ondokuz Mayıs Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi, 7 (3), Samsun 2006, s. 223-229.
TÜRKMEN, Ali, Hasta ve Hekim Hukuku, Ankara, 2013.
UDEH, Abdülkadir, Seküler Ceza Hukuku Kurumlarıyla Mukayeseli İslam Ceza Hukuku –Genel Hükümler- 2 (Çev. Ali Şafak), İstanbul 2012.
YENERER ÇAKMUT, Özlem, Tıbbi Müdahaleye Rızanın Ceza Hukuku Açısından İncelenmesi, İstanbul 2003.
ZORLU, Süleyman Emre, Osmanlı Tıp Hukuku, Ankara, 2017.

CamScanner ile tarandı